

שהיא מלוח עשה שהזמן גרמא, ונשים פטורות - אף כל וכו'. ולקמן פריך: אדיליף מחפילין לפטור, ילף ממנה והקלה למיזו! גמירי מחלמוד תורה - דאיתקוש להדדי, "ושנתת לנבין" (דברים ו), וכתיב בתורה "וקשרתם לאות". מה תלמוד תורה נשים פטורות - דכתיב "לנבין" ולא לנבומין, אף חפילין נשים פטורות. ונקיש חפילין למזוזה - למיזו הנשים, דהא כתיב בתורה "וכתבתם על מזוזת", ונימא: מה מזוזה נשים חייבות כדלקמן - אף חפילין נשים חייבות! ומשנינן: חפילין לתלמוד תורה איתקוש בין כפרשה ראשונה, כדפרישית לעיל, בין כפרשה שניה "והיו לטוטפות בין עיניכם" ומיין ליה "ולמדתם אותם את נביאם". חפילין למזוזה לא איתקיש בשניה - שחלמוד תורה מפסיק ביניהם. ונקיש מזוזה לתלמוד תורה - כדאיתקוש כפרשה שניה דסמין ליה "וכתבתם", ונימא נשים פטורות! לא סלקא דעתך - לפטור נשים, מדפלה ממן כפרה כדכתיב ימים, ונשי נמי צני סיי האזרח להוציא את הנשים - צריכתא היא נמשלת סוכה.

תוספות

בכל מערבין - פירש בקונטרס: בין עירובי חצירות בין עירובי תחומין. ולא נהירא, דהא בעירובי חצירות בעינן פת! לכך נראה: בכל מערבין - עירובי תחומין דוקא.

גבול בעי חיי נשי לאו בעי חיי - אף על גב דהאי קרא דרשין בפרק "במה מדליקין" (שבת לבב), גבי ביטול תורה: בעון ביטול תורה בניס קטנים מתים - מכל מקום לא הוי כי אם אסמכתא בעלמא. והא דכתיב "כי היא חייד", דמשמע אשה נמי חייבת בתלמוד תורה מהאי טעמא "גברא בעי חיי"!! יש לומר: דקרא לא קאי אתלמוד תורה, אלא אקיום מצות, כלומר: התורה מלמדת לך מצות שהם חייך. ועוד יש לומר: דאין הכי נמי, דהאי קרא קאי בין אתלמוד תורה כדאמר התם, ובין אמוזה כדאמר הכא. מיהו אין סברא לומר דנחייבו נשים בתלמוד תורה משום סברא דגבוי בעי חיי וכו', כיון דאשכחן מיעוטא גבייהו, כדאמר לעיל "והודעתם לבניך" ולא לבנותיך. אבל מזוזה דליכא מיעוטא כלל, אלא משום דרוצה להקיש מזוזה לתלמוד תורה רוצה לפטור נשים - יש סברא לומר דאתי סברא ד"גברא בעי חיי", ומפקא מהיקישא, ומחייבי נשים במזוזה.

עיונים

נשים פטורות מנלן בשיטה תמה: הלא אפשר היה להעלות שאלה הפוכה, מניין לנו שנשים מחייבות במצות עשה? שהרי לכאורה רוב המצוות בתורה נאמרו בלשן זכר! ויתר על כן, להלן (בדף להא) התרצו להביא ראיות שנשים חייבות אף במצוות לא תעשה. ומתוך כי מאחר שלמדנו לגבי כמה מצוות עשה (מצה, שמחה וכו') שנשים חייבות בהן היה צורך לשאול מנין לנו שהן פטורות ממצוות עשה אחרות. ועוד מסביר כי מעיקר הדברים אין קושיה, שהרי במתן תורה ניתנה התורה לגברים ולנשים, וכמפורש ברש"י תורה אומר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל (שמות יט, א) "ואמר לבית יעקב" - אלו הנשים. וראה בפני שון באותו ענין בדרך דומה. גמר מתפילין - ובתוס' חכמי אנגליה שאל: מדוע למדים מתפילין, כאשר יש כמה קשיים בדבר, כאשר אפשר היה ללמוד יבמה מציעי' מסוכה, למשל, ואו לא היו מתעוררות בעיות אלה. ושאלה זו מקשה גם מהרי"ר, ומתוך שמטרת היותה בידם של מורים הלכה זו מתפילין, אלא שלא ידוע היה מה היא בדיק דרך ההוכחה. ועוד, שהלחן מוסבר שהלימוד הוא משום שהוקשה כל התורה לתפילין, ומשום כך ראוי ללמוד ממצוה זו. גברי בעי חיי וכו' - בתוס' (ריה גברי) שאלו: ומדוע לא נאמר טענה זו גם לגבי תלמוד תורה, שגם בו נאמר "כי הוא חייד" (דברים ל, ב). וראה מה שתירצו שם (אבל ראה בעצמות יוסף). יש שאמרו כי באמת אין מצוות תלמוד תורה נשללת לגמרי מן הנשים, שהרי מכל מקום חייבות הן ללמוד את המצוות שהן חייבות בקיומן

ד'תנן: יבפל מערבין ומשתתפין - חוץ מן המים ומלח. ותו ליפא? ויהאיפא כמהין ופטוריות! אלא: אין למדין מן הפללות, ואפילו במקום שנאמר בו "חוץ".

א "ומצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות". מנלן? - גמר מתפילין; מה תפילין נשים פטורות - אף כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. ותפילין גמר לה מתלמוד תורה; מה יתלמוד תורה נשים פטורות - אף תפילין נשים פטורות. ונקיש תפילין למזוזה! - תפילין לתלמוד תורה איתקיש, בין בפרשה ראשונה בין בפרשה שניה. תפילין למזוזה, בפרשה שניה לא איתקיש. - ונקיש מזוזה לתלמוד תורה! - לא סלקא דעתך, דכתיב "למען ירבו ימיכם" גברי בעי חיי, נשי לא בעי חיי?! - ונהרי סופה, דמצות עשה שהזמן גרמא, דכתיב "בספת תשובו שבעת ימים". טעמא - דכתב רחמנא "האזרח" להוציא את הנשים, הא לאו הכי - נשים חייבות! - אמר אביי: איצטרין; סלקא דעתך אמינא: הואיל דכתיב "בספת תשובו" - תשובו כעין תדורו, מה דיקה איש ואשתו - אף סופה איש ואשתו. ורבא אמר:

עוד: והרי מצות ישיבה בסוכה שמצות עשה שהזמן גרמא היא, דכתיב [שנאמר] "בסוכות תשבו שבעת ימים" (ויקרא כג, מב) ומצוה זו חלה רק בזמן מסויים בשנה, ובכל זאת טעמא [השעם] דווקא לפטור את הנשים ממצוה זו. דכתב רחמנא [שכתבה התורה] באותו ענין "כל האזרח בישראל ישוב בסוכות" ולמדו מן הכתוב להוציא [למעט] את הנשים, הא לאו הכי [הרי לולא כן] היינו סבורים כי נשים חייבות, משמע שלא כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות מנה; אמר אביי: לענין סוכה איצטרין [הוצרך] מקרא מיוחד זה לפטור נשים ממצות ישיבה בסוכה, שאילמלא הוא סלקא דעתך אמינא [היה עולה על דעתך לומר]: הואיל דכתיב [שנאמר] "בסוכות תשובו" היינו למדים שלכל ענין "תשובו" כעין תדורו, שישבה זו בסוכה צריכה להיות כדרך שאדם נמצא בדירתו. מה דירה דרים בה יחד איש ואשתו - אף סוכה יהיו חייבים בה איש ואשתו יחד. ורבא אמר:

כמהין ופטוריות שאין מערבים בהן! אלא מכאן שאין למדין מן הפללות, ואפילו במקום שנאמר בו "חוץ". ומעתה באים לברר את מקורותיו של כלל זה. "ומצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות" מנלן [מניין לנן]? גמר [למד] דבר זה בהיקש מתפילין; מה תפילין נשים פטורות - אף כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. ומהיכן יודעים שנשים פטורות מתפילין? - גמר לה [למד אותה] מתלמוד תורה, מה תלמוד תורה נשים פטורות - אף תפילין נשים פטורות, שהרי נאמרו הדברים בתורה בסמיכות זה לזה. ומקשים: ולמה לא נאמר להיפך, ונקיש [ונשווה] תפילין למזוזה, שאף היא נזכרת באותה פרשה, ובה גם נשים חייבות ונחייב את הנשים גם בתפילין! ומשיבים: תפילין לתלמוד תורה איתקיש [נסמך, והשווה] בין כפרשה ראשונה בין כפרשה שניה של קריאת שמע, ואילו תפילין למזוזה כפרשה שניה לא איתקיש [הוקש], ולפיכך עדיף ההיקש מתלמוד תורה לתפילין. ואומרים: אם כן ונקיש [ונשווה] מזוזה לתלמוד תורה נאמר שנשים פטורות אף ממזוזה! ודוחים: לא סלקא דעתך [לא יעלה על דעתך] לומר כן, דכתיב [שנאמר] במצות מזוזה "למען ירבו ימיכם" (דברים יא, כא) וכי גברי בעי חיי, נשי לא בעי חיי- [וגברים צריכים חיים ואילו נשים אינן צריכות חיים]! ומכאן שהמזוזה היא מצוה לכל. ומקשים

הכמ משפ בכך מנה הפרי גוף מעוג שוננו הכמו 3-5 ומשי עשוי את הסת או ע לצורך רוב ו ראוי למעו

(רעביץ). או לפי שאמרו חכמים שיש לוק שותפות בתורה שלומדים הגברים בכך שחן מטייעות בידם (מרומי שדה). האזרח להוציא את הנשים העירו ראשונים כי מסקנת הגמרא בסוכה אינה כן. שלבסוף אין למדים מכתוב זה אלא הלכה למשה מסיני. היא שהנשים פטורות. וראה שכאן הובא רק מקצתו של הדין בנושא זה (תוס' טו, תורהאיש. וראה בריטביא).

אזרח החלכה

בכל מערבין ומשתתפין וכו' בכל מיני מאכל מערבין עירובי תחומים ושיתופי מנבואת חוץ מן המים בפני עצמם והמלח בפני עצמו, וכן אין מערבין ומשתתפין בכמהין ופטוריות. (רמב"ם ספר ומנים הלכות עירובין פ"א ה"ח. שריע אריח שפה, ה). תפילין נשים פטורות נשים פטורות ממצוות תפילין. כמבואר בגמרא. (רמב"ם ספר אהבה הלכות תפילין פ"ד ה"ג. שריע שם לה, א). האזרח להוציא את הנשים נשים פטורות מן המצוה לשבת בסוכה. (רמב"ם ספר ומנים הלכות סוכה פ"ו ה"א. שריע שם תרמ, א). תשובו כעין תדורו מצוות הישיבה בסוכה היא שיהא אוכל ושותה ודר בסוכה כל שבעת ימי חג הסוכות בין ביום ובין בלילה כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה. (רמב"ם שם ה"ה. שריע שם תרלט, א).

שטורות - עין על וכו' ונקטן פריך:
אדילוף מתפילין לפטור, ילפן ממלה
והקלה לחיוב! גמירי מתלמוד תורה
- דליתקוש להדי, "ושנתם לנניך"
(דברים ו), וכתיב בתריה "וקשרתם
לאות". מה תלמוד תורה נשים
פטורות - דכתיב "לנניך" ולא
לננותיך, אף תפילין נשים פטורות.
ונקיש תפילין למזוזה - למיני
הנשים, דהא כתיב בתריה "וכתבתם על
מזוזות", ונימא: מה מזוזה נשים חייבות
כלקמן - אף תפילין נשים חייבות!
ומשינין: תפילין לתלמוד תורה איתקוש
בין צפרשה ראשונה, כדפרישית לעיל,
בין צפרשה שניה "והיו לטוטפות בין
עניכס" וקמין ליה "ולמדתם אותם
את בניכס". תפילין למזוזה לא
איתקיש בשניה - שתלמוד תורה
מפסיק צניייה. ונקיש מזוזה
לתלמוד תורה - כדליתקוש צפרשה
שניה דקמין ליה "וכתבתם", ונימא
נשים פטורות! לא סלקא דעתך -
לפטור נשים, מדמלה מתן סכנה צנייני
ימים, ונשי נמי צנייני. האזרח
להוציא את הנשים - צריחא היא
ממקל פוכה.

תוספות

3

בכל מערבין - פירש בקונטרס: בין
עירובי חצירות בין עירובי
תחומין. ולא נהירא, דהא בעירובי
חצירות בעינן פת! לכך נראה: בכל
מערבין - עירובי תחומין דוקא.

גברא בעי חיי לאו בעי חיי - אף על גב דהאי קרא דרשינן בפרק
"במה מדליקין" (שבת לבג), גבי ביטול תורה: בעון ביטול תורה
בנים קטנים מתיים - מכל מקום לא הוי כי אם אסמכתא בעלמא. והא
דכתיב "כי היא חייך", דמשמע אשה נמי חייבת בתלמוד תורה מהאי
טעמא "גברא בעי חייך" יש לומר: דקרא לא קאי אתלמוד תורה, אלא
אקיום מצות, כלומר: התורה מלמדת לך מצות שהם חייך. ועוד יש לומר:
דאין הכי נמי, דהאי קרא קאי בין אתלמוד תורה כדאמר התם, ובין
אמזוזה כדאמר הכא. מיהו אין סברא לומר דנחייבו נשים בתלמוד תורה
משום סברא דגברי בעי חיי וכו', כיון דאשכחן מיעוטא גבייהו, כדאמר
לעיל "והודעתם לבניך" ולא לבנותיך. אבל מזוזה דליכא מיעוטא כלל,
אלא משום דרוצה להקיש מזוזה לתלמוד תורה רוצה לפטור נשים -
יש סברא לומר דאזני סברא ד"גברא בעי חייך", ומפקא מהיקושא, ומחייבי
נשים במזוזה.

עיונים

נשים פטורות מנלן בשיטה תמה: הלא אפשר היה להעלות שאלה הפוכה, מניין
לנו נשים מחייבות במצוות עשה? שהרי לכאורה רוב המצוות בתורה נאמרו בלשון
זכר! יותר על כן, להלן (בדף להא) התרכזו להביא ראיות שנשים חייבות אף במצוות
לא תעשה. ומתוך כי מאחר שלמדנו לגבי כמה מצוות עשה (מצוה שמחה וכו')
נשים חייבות בהן יהיה צורך לשאל מנין לנו שהן פטורות ממצוות עשה אחרות.
ועוד מסביר כי מעיקר הדברים אין קושי, שהרי במתן תורה ניתנה התורה לגברים
ולנשים, וכמפורש ב'דרש' כ"ה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל (שמות יט, א)
'תאמר לבית יעקב' - אלו הנשים. והאה בפני שון באותו ענין בדרך דומה.
גמיר מתפילין - ובתוס' חכמי אנגליה שאל: מדוע למדים מתפילין, כאשר יש כמה קשים
בדבר, כאשר אבשר היה ללמד "במה מצויה" מסוכה, למשל, ואו לא היו מתעוררות
בעיות אלה. ושאלה זו מקשה גם מהרי"ב, ומתוך שמשל, ואו לא היו מתעוררות
הלכה זו מתפילין, אלא שלא ידוע היה מה היא בדיוק דרך ההוכחה. ועוד, שלהלן מוסבר
שהלימוד הוא משום שהקשה כל התורה לתפילין, ומשום כך ראוי ללמוד ממצה זו.
גבוי בעי חיי וכו' - בתוס' (דיה גברי) שאלו: ומדוע לא נאמר טענה זו גם לגבי
תלמוד תורה, שגם בו נאמר כי הוא חייך (דברים כ, ב). והוא מה שתיירצו שם
(אבל ראה בעצמות יוסף). יש שאמרו כי באמת אין מצוה לתלמוד תורה ונללת
לגמיר מן הנשים, שהרי מכל מקום חייבות הן ללמוד את המצוות שהן חייבות בקיומן

דתנן: יבפל מערבין ומשתתפין - חוץ מן המים
ומלח. ותו ליכא? ויהאיכא פמהין ופטוריות!
אלא: אין למדין מן הפללות, ואפילו במקום
שנאמר בו "חייך".

א "ומצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות".
מנלן? - גמר מתפילין; מה "תפילין נשים
פטורות - אף פל מצות עשה שהזמן גרמא
נשים פטורות. ויתפילין גמר לה מתלמוד תורה;
מה יתלמוד תורה נשים פטורות - אף תפילין
נשים פטורות. - ונקיש תפילין למזוזה!
- תפילין לתלמוד תורה איתקיש, בין בפרשה
ראשונה בין בפרשה שניה. תפילין למזוזה,
בפרשה שניה לא איתקיש. - ונקיש מזוזה
לתלמוד תורה! - לא סלקא דעתך, דכתיב
"למען ירבו ימיכם" גברי בעי חיי, נשי לא בעי
חיי? - ונהרי סופה, דמצות עשה שהזמן גרמא,
דכתיב "בפסכת תשבו שבעת ימים". טעמא -
דכתב רחמנא "האזרח" להוציא את הנשים, הא
לאו הכי - נשים חייבות! - אמר אביי:
איצטריך; סלקא דעתך אמינא: הואיל דכתיב
"בפסכת תשבו" - תשבו פעין תדורו, מה דיקה
איש ואשתו - אף סופה איש ואשתו. ורבא אמר:

עוד: והרי מצות ישיבה בסוכה שמצות עשה שהזמן גרמא היא, דכתיב
[שנאמר] "בסוכות תשבו שבעת ימים" (ויקרא כג, מב) ומצוה זו חלה
רק בזמן מסויים בשנה, ובכל זאת טעמא [הטעם] דדוקא לפטור את
הנשים ממצוה זו. דכתב רחמנא [שכתבה התורה] באותו ענין "כל האזרח
בישראל ישבו בסוכות" ולמדו מן הכתוב להוציא (למעט) את הנשים,
הא לאו הכי [הרי לולא כן] היינו סבורים כי נשים חייבות, משמע שלא
כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ממנה! אמר אביי: לענין
סוכה איצטריך [הוצרך] מקרא מיוחד זה לפטור נשים ממצות ישיבה
בסוכה, שאילמלא הוא סלקא דעתך אמינא [היה עולה על דעתך לומר]:
הואיל דכתיב [שנאמר] "בסוכות תשבו" היינו למדים שלכל ענין
"תשבו" כעין תדורו, שישבה זו בסוכה צריכה להיות כדרך שאדם
נמצא בדירתו. מה דירה דרים בה יחד איש ואשתו - אף סוכה יהיו
חייבים בה איש ואשתו יחד. ורבא אמר:

ואפילו במקום שנאמר בו "חייך"
ומצות באים לברר את מקורח
של כלל זה. "ומצות עש
שהזמן גרמא נשים פטורות" מני
[חייך] גמיר [למד] דבר זה בהיק
מתפילין; מה תפילין נשים פטורות
- אף כל מצות עשה שהזמן
גרמא נשים פטורות. ומהיכן יודעי
שנשים פטורות מתפילין? - גמ
לה [למד אותה] מתלמוד תורה, מו
תלמוד תורה נשים פטורות - אן
תפילין נשים פטורות, שהרי נאמר
הדברים בתורה בסמיכות זה לזה
ומקשים: ולמה לא נאמר להיפך
ונקיש [ונשווה] תפילין למזוזה
שאף היא נזכרת באותה פרשה, וכו
גם נשים חייבות ונחייב את הנשי
גם בתפילין! רמשיבים: תפילין
לתלמוד תורה איתקיש [נסמך.
השווה] בין בפרשה ראשונה בין
בפרשה שניה של קריאת שמע,
ואילו תפילין למזוזה בפרשה שניה
לא איתקיש [הוקש]. ולפיכך עדיף
ההיקש מתלמוד תורה לתפילין.
ואומרים: אם כן ונקיש [ונשווה]
מזוזה לתלמוד תורה ונאמר שנשים
פטורות אף ממזוזה! ודוחים: לא
סלקא דעתך [לא יעלה על דעתך]
לומר כן, דכתיב [שנאמר] במצות
מזוזה "למען ירבו ימיכם" (דברים
יא, כא) וכי גברי בעי חיי, נשי לא
בעי חיי [גברים צריכים חיים ואילו
נשים אינן צריכות חיים]! ומכאן
שהמזוזה היא מצוה לכל. ומקשים

(רעביץ), או לפי שאמרו חכמים שיש להן שותפות בתורה שלומדים הגברים בכך
שהן מטייעות בידם (מרומי שדה).
האזרח להוציא את הנשים העירו ראשונים כי מסקנת הגמרא בסוכה אינה כן,
שלבסוף אין למדים מכתוב זה אלא הלכה למשה מסיני היא שהנשים פטורות. ונראה
שכאן הובא רק מקצתו של הדיון בגמרא זה (תוס' סוך, תהוראיש. וראה ברשב"א).
אזרח ההלכה
בכל מערבין ומשתתפין וכו' בכל מיני מאכל מערבין עירובי תחומים ושיתופי
מבואות חוץ מן המים בפני עצמם המלח בפני עצמו, וכן אין מערבין ומשתתפין
במקחין ופטירות. (רמב"ם ספר זמנים הלכות עירובין פ"א ה"ה. שריע אריח שפן, הו).
תפילין נשים פטורות נשים פטורות ממצות תפילין. כמבואר בגמרא. (רמב"ם ספר
אהבה הלכות תפילין פ"ד ה"ג. שריע שם לה, א).
האזרח להוציא את הנשים נשים פטורות מן המצוה לשבת בסוכה. (רמב"ם ספר
זמנים הלכות סוכה פ"ו ה"א. שריע שם תרמ, א).
תשבו כעין תדורו מצות ודישיבה בסוכה היא שיהא אוכל ושותה חר בסוכה כל
שבעת ימי חג הסוכות בין ביום ובין בלילה כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה.
(רמב"ם שם ה"ה. שריע שם תרלט, א).

איצטריך (הוצרך) מקרא זה להיאמר, מטעם אחר, שכן סלקא דעתך אמינא (היה עולה דעתך לומר): גילף [נלמד] בגזירה שווה יום "חמשה עשר" (כתשרי) האמור בחג הסוכות וייקרא כג, לר' מיום "חמשה עשר" (בניסן), היינו מחג המצות (שם, ו), מה להלן בפסח נשים חייבות במצות אכילת מצה - אף כאן נשים חייבות בסוכה, ועל כן צריכא [צריך] היה להיאמר במפורש "האזרח", להוציא את הנשים. ומקשים עוד: והרי חובת ראייה להביא קרבן עולה ברגל, שמצות עשה שהזמן גרמא היא וטעמא דכתב רחמנא [והטעם, לפטור את הנשים ממצות זו דווקא משום שכתבה תורה] במצות ראייה "שלוש פעמים בשנה יראה כל י"זכור אל פני האדון ה'" (שמות כג, ז) - להוציא הנשים, הא לאו הכי [הרי לולא כן] הייתי אומר נשים חייבות על אף שזו מצות עשה שהזמן גרמא! ומשיבים: איצטריך [הוצרך] הדבר להיאמר גם כאן, ולא די בכך שזו מצוה התלויה בזמן, שכן סלקא דעתך אמינא [היה עולה על דעתך לומר]: גילף [נלמד] בגזירה שווה ראייה ראייה ממצות הקהל, שכתוב בהקהל "בבוא כל ישראל לנאות את פני ה'" (דברים לא, יא) וכמו שבהקהל נשים חייבות - גם במצות ראייה ברגל תהינה נשים חייבות, לכן צריך היה להדגיש שהן פטורות ממצות ראייה.

על ההוכחה העיקרית לכלל שנשים פטורות ממצות עשה התלויות בזמן, שואלים: ואדילפינן מתפילין לפטורא [ועד שאנו לזדדים מתפילין לפטור] את הנשים מכל מצוות עשה שהזמן גרמא, גילף [נלמד] ממצות שמחה ברגל שהזכר לעיל שנשים חייבות בה לחיובא [לחייב] הנשים בכל המצוות האלה. אמר אביי: גם במצות שמחה אין החובה על האשה עצמה, אלא אשה בעלה משמחה והמצוה מוטלת אינא עליו ולא עליה. ושואלים: באלמנה מאי איכא למימר [מה יש לומר] שהרי אין לה בעל ובכל זאת היא חייבת בשמחה ככתוב "ושמחת לפני ה' אלהיך אתה... והאלמנה" (דברים טז, יא)? ומשיבים גם באלמנה אין החובה עליה אלא באותו אדם שהיא שרויה (נמצאת) אצלו שעליו מוטלת החובה לשמחה. ושואלים: ובכל זאת וגילף [ונומד] לחייב את הנשים בכל מצוות עשה שהזמן גרמא ממצות הקהל שהחובה מוטלת במפורש גם על הנשים למרות שזו מצות עשה שהזמן גרמא! ומשיבים: אין הדבר ניתן ללמוד משם משום דהוה [שהיו] מצוה והקהל שני כתובים הבאים כאחד, שבשניהם נאמר דבר אחד - שנשים חייבות למרות שהם מצוות עשה שהזמן גרמא - וכלל הוא: כל שני כתובים הבאים כאחד - אין מלמדים על הכלל כולו ואנו רואים אותם כהדגשה של היוצאים מן הכלל, ולומר שהכלל אינו דומה לפרטים אלה. ומקשים: אי הכי [אם כן] אתה אומר, הרי תפילין וראייה נמי [גם כן] הרי הם שני כתובים הבאים כאחד שאומרים דבר אחד - שנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא אלא בזמן שאין בית המקדש קיים, כדאמר התם דבזמן הזה אין שמחה אלא ביני, אבל בזמן שביית המקדש קיים - אין שמחה אלא בבשר, שנאמר "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת". ועוד: דמשמע מתוך לשון הקונטרס שאינו חייב להעלות לירושלים ולהאכילה שלמי שמחה, מיהו במסכת חגיגה (ו,א) לא משמע הכי, דקאמר התם: בן שאינו צריך לאמו - חייב להעלות עולת ראייה לחר הבית, ואם הוא צריך לאמו - אינו חייב. ופרקי: עד האידנא מאן אתייה: וקאמר אביי: עד הכא דהוה אמיה דמיחייבה בשמחה - אתייה. ועוד: אי שמחה בכלי פשתן - זה יכולה לעשות בביתה. ועוד: תניא בתוספתא (דחגיגה פרק ראשון): שלש מצוות נצטוו ישראל: ראייה, חגיגה, שמחה. יש בראייה שאין בשניהם - שכולה לשמים, ויש בחגיגה

איצטריך - למיעוטה נהדיה. מה להלן נשים חייבות - נאכלת מצה לילה הראשונה. ראייה - מלכות עשה היא "יראה כל זכורך". ראייה ראייה מהקהל - דכתיב ביה (דברים לא) "צבא כל ישראל ליראות", והתם נשים חייבות דכתיב "הנשים והנשים והטף". ואדילפינן מתפילין לפטורא - אמתניתין (קדושין כט,א) פריך, דגמר כל מצות עשה שהזמן גרמא מתפילין, לפטור את הנשים, דכתיב "יראה כל זכורך" - נזין את מצות עשה שהזמן גרמא, ונשים חייבות! בעלה משמחה - אין סוכה השמחה מליה נה, אלא על בעלה שישמחה, קרי ביה "וישמחה". אלמנה מאי איכא למימר - הא כתיב נה ויהגב שמה, דכתיב (דברים טז) "והגב והיסוס והאלמנה!" בשרויה אצלו - לא נצטוה מי שהיא בעלה הכתובה מדבר, ונצטוה מי שהיא שרויה אצלו לשמחה משלו, במאכל ובשמחה וכלי פשתן. אי הכי תפילין וראייה נמי גיהוי שני כתובים כו' - והכי ילפת מתפילין לפטור? הא לכינץ פטורא דין תפילין דליתקיש למלמד מורה, דין נצטוה דכתיב "זכורך" להוציא את הנשים.

איצטריך, סלקא דעתך אמינא: גילף "חמשה עשר" "חמשה עשר" מחג המצות, מה להלן נשים חייבות - אף כאן נשים חייבות, צריכא. - והרי ראייה, דמצות עשה שהזמן גרמא, וטעמא דכתב רחמנא "זכורך" להוציא הנשים, הא לאו הכי - נשים חייבות! - איצטריך, סלקא דעתך אמינא גילף ראייה ראייה מהקהל. ואדילפינן מתפילין לפטורא, גילף משמחה לחיובא? - אמר אביי: אשה בעלה משמחה. - אלמנה מאי איכא למימר? - בשרויה אצלו. - וגילף מהקהל! - משום דהוה מצוה והקהל שני כתובים הבאים כאחד, וכל שני כתובים הבאים כאחד - אין מלמדים. אי הכי תפילין וראייה נמי שני כתובים הבאים כאחד,

תוספות

סלקא דעתך אמינא גילף "חמשה עשר" "חמשה עשר" מחג המצות מה להלן נשים חייבות - פירש בקונטרס: כל שישנו ביבל תאכל חמץ" ישנו בייקום אכול מצה". ואם תאמר: למאי איצטריך במצה ד"כל שישנו בבל תאכל", ולומר דנשים חייבות במצה - בלאו הכי נמי דיעינן נשים חייבות במצה, דאי פטורות - למה לי "האזרח" להוציא את הנשים? דגבי סוכה פשיטא דפטורות, דהא מצות עשה שהזמן גרמא היא. אלא שמע מינה דנשים חייבות במצה, ולהכי איצטריך "האזרח" גבי סוכה להוציא את הנשים, דלא גילף "חמשה עשר" "חמשה עשר" מחג המצות. ואם כן - למה לי טעמא ד"כל שישנו"? ויש לומר: דעל כרחך איצטריך לטעמא ד"כל שישנו", דאי לא דחזינן מיניה נשים חייבות במצה - הוה אמינא "האזרח" אתא לרביי נשים. דלמעוטי - לא איצטריך, דהא מצות עשה שהזמן גרמא הוא. אבל השתא דחזינן דחייבות במצה מ"כל שישנו בבל תאכל חמץ", אם כן על כרחך "האזרח" למעוטי אתא. דלרבות לא איצטריך, דמגורה שוה ד"חמשה עשר" "חמשה עשר" נפקא. אשה בעלה משמחה - פירש בקונטרס: אין חובת השמחה בה, אלא על בעלה שישמחה. אלמנה מאי איכא למימר? פירוש: דכתיב בה שמחה, דכתיב (דברים טז) "ויהלוי והגר והיתום והאלמנה". ומשני: בשרויה אצלו. כלומר, לא נצטויה היא, אלא בעניה הכתוב מדבר, שנתחייב מי שהיא שרויה אצלו לשמחה משלו, במאכל ובשמחה וכלי פשתן. עד כאן לשונו. וקשה לרבינו תם: דהיינו בזמן שאין בית המקדש קיים, כדמוכח ביערבי פסחים" (פסחים קט,א) דקאמר: אנשים בראוי להם - ביין, ונשים בראוי להם - בבגדי צבעונים. וההוא מילתא לא מיתוקמא "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת". ועוד: דמשמע מתוך לשון הקונטרס שאינו חייב להעלות לירושלים ולהאכילה שלמי שמחה, מיהו במסכת חגיגה (ו,א) לא משמע הכי, דקאמר התם: בן שאינו צריך לאמו - חייב להעלות עולת ראייה לחר הבית, ואם הוא צריך לאמו - אינו חייב. ופרקי: עד האידנא מאן אתייה: וקאמר אביי: עד הכא דהוה אמיה דמיחייבה בשמחה - אתייה. ועוד: אי שמחה בכלי פשתן - זה יכולה לעשות בביתה. ועוד: תניא בתוספתא (דחגיגה פרק ראשון): שלש מצוות נצטוו ישראל: ראייה, חגיגה, שמחה. יש בראייה שאין בשניהם - שכולה לשמים, ויש בחגיגה

עיונים

חמשה עשר חמשה עשר כתב הירטביא שאכן יש גזירה שווה כוול לענין אחר, וממנה למדים שיש חיוב לאכול כוית פת בלילה הראשון של החג בסוכה. ואף שבידך כלל אין גזירה שווה למצוה, מכל מקום מאחר שיש לנו לימוד אחר וכלל בהלכה שאין מצות עשה שהזמן גרמא חלה על נשים - אין למדים מגזירה שווה זו לענין זה. ואדילפינן מתפילין וכו' קושיה זו, כמו כמה מן הבאות אחריה מבוססת על הכלל שבכל מקום של היקף עושים את ההיקף לחומרא ולא לקולא, אלא אם כן יש טעם מיוחד בדבר. ואף כאן כיון שיש ללמוד ממצוה אחת על כלל המצוות ראי ללמד לחומרא ולא להקל (ירטביא).

שמחה מצוות שמחה בחג אינה רק הוראה מופשטת שהיכת להרגשת הלב אלא מן הדין יש לה ביטוי מעשי מוחשי. שבזמן שביית המקדש קיים מקיימים מצוה זו על ידי אכילת בשר שלמים (שלמי שמחה). ולאחר החורבן שמחה לאנשים ביין (ולכן יש חובה מן הדין לשתות בחג), ושמחה לנשים במה שמשמחה את לבן - בבגדים חודשים.

הסמוכים לו (בנראה מן הכתוב "...לגר ליתום ואלמנה"). אבל אם מודמן שאין לאשה מי שישמחה אין החובה מוטלת עליה כלל: כך מסביר הר"ח, וכן משמע מדברי הרמב"ם, אכן, המאירי, שבעיקר מסביר את הדברים כשיטת הירטביא. לדעתו אם אין לאשה מי שישמחה אותה - חייבת היא במצה בעצמה.

אי הכי תפילין וכו' הראשונים התקשו בפירושו של י"א הכי" כאן, שלכאורה אין קשר בין שאלה זו לדברים האמורים קודם. ויש שפירשו את מהלך הסוגיה שכן אומר המקשה: אני עצמי איני טבור כי יש כאן שני כתובים כי לדעתו תפילין וראייה אינם למדים זה מזה. משום שאילו היה כתוב רק בראייה לא היינו למדים תפילין מכאן בגלל ההיקף שמחה לשמחה בלא לחייב נשים. וכן אם היה כתוב בתפילין לא היינו למדים לראייה משום הגזירה השווה מדין הקהל. אבל לשיטתך שאין אתה מתחשב בגזירה השווה של ראייה והקהל יש להקשות: הרי מצוה והקהל הם שני כתובים הבאים כאחד! ועל כך בא התיירץ בן באמת טבור הוא שלמדים כאן גזירה שווה, אלא שבהקהל אין